

but one ground of exemption from criminal liability for the offer, promise or giving undue advantage. This Foundation combines two necessary conditions: if against a person were committed acts against extortion undue advantage; if, after the offer, promise or provide improper benefits to message her on suspicion of the Commission of the crime voluntarily said about what happened, to the relevant authority.

No sooner had scientists to comprehend and analyze the appropriate changes special exemptions from criminal liability for the individual committing corruption crimes, and practitioners to develop a single practical application of relevant criminal law, as analyzed, the Institute has undergone another change. It happened in connection with the adoption on 12 February 2015 of the law of Ukraine «On amendments to some legislative acts of Ukraine on ensuring activity of the National anti-corruption Bureau of Ukraine and the National Agency for prevention of corruption».

This Act amended the basis of exemption from criminal liability for the offer, promise or giving undue advantage, and also limited the application of this incentive criminal legal norms depending on the recipient's improper benefits.

Key words: *corruption, corruption crime, official, special kinds of discharge from criminal liability, undue advantage.*

УДК 347.965

С.О. Іваницький

ТЕРИТОРІАЛЬНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПОБУДОВИ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

У статті здійснено наукове дослідження територіальності як принципу побудови адвокатури в Україні та світі. Доведено, що територіальність як принцип організації адвокатури утворена сукупністю правових положень, що визначають адміністративно-територіальний устрій країни основою побудови й просторових меж функціонування адвокатури. Розглянуто два основні аспекти територіальності: а) конструювання моделі адвокатури на підставі існуючих меж адміністративно-територіальних одиниць, а не інших критеріїв (судового устрою, національної чи мовної належності тощо); б) локалізація просторових меж функціонування адвокатів у межах певного регіону. Розкрито зміст засади локалізації, що полягає в обмеженні сфери професійної практики адвоката територіальною юрисдикцією суду або регіональної професійної організації, де зареєстрований адвокат. Визначено недоцільність застосування локалізації як територіально обмежувальної вимоги в процесі розбудови української адвокатури.

Ключові слова: *територія, територіальність, принцип, адвокатура, локалізація, організація, юрисдикція.*

Постановка проблеми. В Україні відбувається реформа правової системи країни, зокрема й такого її невід'ємного елемента, як адвокатура. Правильна побудова «адвокатського будинку» є запорукою ефективної реалізації його «мешканцями» своїх відповідальних і складних обов'язків.

Однак, чинником, що стримує розвиток правозахисного потенціалу цієї інституції, є недостатня розробленість у теорії принципів побудови адвокатури, що має наслідком безсистемність правового регулювання на законодавчому й корпоративному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із принципів побудови адвокатури в Україні та світі є територіальність, окремі аспекти якої досліджувалися в працях Р.Л. Абея, Т.В. Варфоломеевої, І.Ю. Гловацького, К. Громек-Брок, Л.М. Москвич, К. Нідхам, О.Д. Святоцького, М. Пендер, Г. Фішера, О.Г. Яновської та інших учених, проте цілісних досліджень з цієї тематики протягом останнього часу не проводиться.

Формування цілей. Метою статті є науковий аналіз територіальності як принципу побудови адвокатури в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Територіальність як принцип організації адвокатури утворена сукупністю правових положень, що визначають адміністративно-територіальний устрій країни основою побудови й просторових меж функціонування адвокатури. Отже, цей принцип охоплює два основні аспекти: 1) конструювання моделі адвокатури на підставі існуючих меж адміністративно-територіальних одиниць, а не інших критеріїв (судового устрою, національної чи мовної належності тощо); 2) локалізація просторових меж функціонування адвокатів у межах певного регіону.

Розглядаючи перший аспект, слід зазначити, що адміністративно-територіальний поділ є основою побудови адвокатур більшості країн світу (у «чистому» або змішаному вигляді), що конкурує з «прив'язкою» органів адвокатури до судових інстанцій (Франція, Італія та ін.), або значно рідше до інших критеріїв (Бельгія, Нідерланди тощо).

Фундаментом побудови адвокатури України є територіальний устрій держави. Ступінь зв'язків із конкретною територією профільний закон здебільшого визначає за допомогою понять «місце проживання» і «адреса робочого місця адвоката». Перша дефініція пов'язана передусім із формуванням адвокатського корпусу (ч. 1 ст. 8 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», далі – Закон), друга – стосується правосуб'єктності адвоката в процесі професійної діяльності, у системі адвокатського самоврядування й дисциплінарної процедури (ст.ст. 7, 17, 33, 47 Закону та ін.).

Адресою робочого місця адвоката є місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності або адреса фактичного місця здійснення адвокатської діяльності, якщо вона є відмінною від місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності (ч. 2 ст. 17 Закону).

Закон допускає наявність декількох адрес робочих місць адвоката, зобов'язуючи вносити до Єдиного реєстру адвокатів України лише одну з них. Тісний зв'язок із адресою свого робочого місця виявляється також в

обов'язку адвоката протягом трьох днів з дня зміни відомостей про себе, що внесені або підлягають внесенню до ЄРАУ, письмово повідомляти про такі зміни раду адвокатів регіону за адресою свого робочого місця, крім випадків, якщо ці зміни вносяться на підставі рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

Сформульовані законодавцем поняття та сфера територіальної юрисдикції регіональних і національних органів адвокатського самоврядування повністю збігаються з існуючим у державі адміністративно-територіальним поділом. Так, згідно з ч. 2 ст. 46 Закону адвокатське самоврядування здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), рад адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, міста Севастополя), Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

Локалізація як засада організації адвокатури має багаторічну історію розвитку в Україні та світі. Її зміст полягає в обмеженні сфери професійної практики адвоката територіальною юрисдикцією суду або регіональною професійною організацією, де зареєстрований адвокат.

Так, у дореволюційну добу приватний повірений, який отримав свідectво від Херсонського окружного суду, не міг практикувати в Полтаві, Луганську чи Сумах.

Надзвичайно гостро питання обмеження територіальних меж діяльності адвоката постало в міжвоєнний період в Галичині. На той час у регіоні кількість адвокатів виявилася надмірною, що спричинило велику матеріальну нужду більшості з них. Намагання практикувати в інших частинах Польщі стримувалось існуючими заборонами, які були об'єктом гострої критики [1, с. 15; 2, с. 19] чи не на кожному зібранні адвокатської громади.

На сьогодні в ч. 2 ст. 4 «Принципи та засади здійснення адвокатської діяльності» Закону передбачено, що адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або законодавством іноземної держави. У п. 2 ч. 1 ст. 20 Закону закріплено, що під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право представляти й захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських

об'єднаннях, перед громадянами, посадовими й службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами.

Отже, в основу сучасного законодавства про адвокатуру засаду локалізації не закладено. Український адвокат, який отримав адвокатське свідоцтво у Вінниці й постійно практикує в Харкові, може вільно представляти інтереси клієнта в Одесі, Львові чи Києві. Однак, у Великобританії шотландський соліситор із Глазго чи Единбургу не може з такою ж легкістю приїхати до Лондона й представляти в суді інтереси свого клієнта.

Чи доцільним є впровадження локалізації в систему вітчизняної адвокатури? З'ясування цього питання потребує врахування закордонного досвіду, тенденцій і проблем у цій сфері.

На європейському континенті рух до інтеграції між країнами й уніфікації правових систем обумовив тенденцію до скасування неконкурентних заборон, що обмежують свободу надання професійних послуг як на міждержавному, так і на національному рівнях.

Попри багатовікову історію дії цієї засади, принцип локалізації (*localisationprinzip* [3, с. 310; 4, с. 124]) наразі скасовано в Німеччині. Незадовго до цього, для захисту своїх інтересів у суді місцевого, вищого земельного та федерального рівнів клієнтови доводилося звертатися до трьох адвокатів, що було фінансово обтяжливо.

Помітною віхою на шляху до ліквідації принципу локалізації стало Рішення Федерального Конституційного суду ФРН від 13 грудня 2000 року. Аналізуючи практику різних земель, частина з яких вимагала окремої реєстрації перед судами *Landgericht* і *Oberlandesgericht* (Бранденбург, Гессен, Північний Рейн-Вестфалія), а інші допускали одночасний прийом (Саксонія, Баварія, Баден-Вюртемберг та ін.), суд конституційної юрисдикції прийшов до переконання про невідповідність досліджуваного принципу положенням Основного закону. Звернувши увагу на те, що територіальні обмеження на практику адвокатів були встановлені в історичних умовах, яких більше не існує, Суд серед мотивів свого рішення вказав на підвищення мобільності адвокатів у результаті покращання транспортної інфраструктури й існування сучасних засобів телекомунікації, небезпеку обмеження свободи професійної практики й конкуренції в юридичній професії, а також можливість отримання клієнтами більшої свободи вибору серед суб'єктів надання правової допомоги [5].

Лише в 2000 році було надано право адвокатам Швейцарії практикувати в іншому кантоні. Щоправда, Федеральний закон «Про свободу пересування юристів» від 23.06.2000 [6] покладає на адвоката з іншого кантону обов'язок використання оригінального («домашнього») професійного титулу (ст. 11), що з урахуванням їх широкого спектру (*Avocat /*

Avvocato / Advocat / Rechtsanwalt / Anwalt / Fürsprecher / Fürsprech) захищає інтереси адвокатів «приймаючого» кантону.

У 2011 році скасовано основну частину територіальних обмежень юридичної діяльності в Греції, адвокати якої отримали можливість практикувати територією всієї країни.

Утім, локалізація окремих сегментів адвокатури зберігається в Іспанії та Люксембурзі. Адвокати крихітного Люксембургу, де функціонують дві регіональні професійні асоціації адвокатів (Le Barreau de Diekirch, Le Barreau de Luxembourg [7]) не можуть безпосередньо практикувати на території, що «обслуговується» професійною асоціацією, до якої вони не належать.

Наявність у країнах загального права (Велика Британія, США, Канада та ін.) територіальних обмежень на практику всередині країни між штатами, провінціями тощо по суті є особливим різновидом принципу локалізації, що відрізняється від континентальних аналогів більшою масштабністю дії.

Завдяки зусиллям Федерації правових товариств Канади в цій країні лише в 2002 році вдалося ухвалити Національну угоду з мобільності, що була підписана всіма провінційними правовими товариствами [8, с. 3]. Угода дозволила адвокатам з Торонто представляти інтереси клієнта в Монреалі чи Ванкувері, що до цього було малоймовірним.

На відміну від ліберальних європейських тенденцій щодо мінімізації впливу принципу локалізації, США залишаються форшостом досить суворих обмежень стосовно надання дозволу практикувати юристам із іншого штату. За загальним правилом адвокат може надавати правову допомогу лише в тому штаті, який видав йому ліцензію. Щоб її отримати в декількох (більшості) штатах одночасно, необхідно, зазвичай, скласти іспити (залежно від штату) й сплачувати щорічні членські внески, а це десятки тисяч доларів. Такі додаткові витрати обумовлюють економічну недоцільність одночасного членства в декількох професійних адвокатських асоціаціях, адже перекладання цих витрат на плечі клієнтів одразу спричинить зміну постачальника правових послуг.

На підставі розроблених American Bar Association модельних правил штати допускають до тимчасової практики адвокатів з інших штатів в обмеженому переліку випадків. До таких ситуацій відноситься, зокрема, можливість надання правової допомоги у співробітництві з місцевим адвокатом, який практикує в цій юрисдикції й активно бере участь у вирішенні певної правової проблеми; надання юридичної допомоги адвокатом із іншого штату своєму роботодавцеві чи його організаційним філіалам; правові послуги вишлювають чи обґрунтовано пов'язані з практикою адвоката за місцем основної реєстрації тощо (п. 5.5. Правил професійної поведінки Луїзіани [9, с. 32], п. 5.5. Правил професійної поведінки Арізони [10]).

Режим доступу територіально мобільних адвокатів відрізняється в кожному штаті, – від широкого «м'якого» підходу в Колорадо [11, с. 79–80] до суворого в Орегоні [12, р. 1632], де, окрім іншого, вимагається здійснити обов'язкове страхування від зловживання своїми правами.

Противники мультиюрисдикційної практики наголошують на важливості федералізму в США та дотримання традицій, необхідності кращої захищеності споживачів, інтереси яких можуть постраждати від плутанини щодо етичних правил, яким має підпорядковуватись адвокат, утім, єдиним дійсно вагомим аргументом, із нашої точки зору, є те, що адвокат з іншої юрисдикції може бути не компетентним у законах штату [12, с. 1618]. Однак, попередження такої ситуації лежить у площині дотримання універсальної для більшості країн світу заборони адвокатів брати до свого провадження справу з питань, із яких він не є компетентним. Реалізація цієї настанови в США полегшується за рахунок того, що за законодавством окремих штатів unauthorized practice of law належить до категорії місдимінів, отже, тягне кримінальну відповідальність.

США є батьківщиною та місцем концентрації найбільших у світі юридичних фірм, рівень внутрішньої спеціалізації яких є дуже високим. Бурхливий розвиток дистанційної взаємодії між клієнтами й адвокатами через Інтернет поряд із домінуючою тенденцією до спеціалізації основних сегментів юридичної професії обумовлює недоцільність збереження застарілих протекціоністських територіальних обмежень. Адже клієнт сьогодні має можливість обрати більш фахово підготовленого професіонала, який володіє вузькоспеціалізованим знанням (1), послугами якого він вже (можливо) користувався, а отже, йому довіряє (2), сплативши конкурентноздатну винагороду (3). Невипадково професійні громадські організації (Association of Professional Responsibility Lawyers and the American Corporate Counsel Association) підготували «Пропозиції здорового глузду» («Common Sense Proposal») [13, с. 1357], які містять положення про те, що з моменту видачі ліцензії адвокатові будь-якою американською юрисдикцією останній є вільним надати правову консультацію в будь-якому місці країни. Очевидно, що практичне впровадження цих рекомендацій буде складним й поступовим.

Висновки. Отже, територіальність як принцип організації адвокатури в Україні та світі утворена сукупністю правових положень, що визначають адміністративно-територіальний устрій країни основою побудови й просторових меж функціонування адвокатури. Застосування локалізації як територіально обмежувальної вимоги в процесі розбудови української адвокатури є недоцільним.

Використані джерела:

1. Загальні збори Львівської палати адвокатів // Життя і право. – 1929. – Ч. 2. – С. 15-16.
2. З наших організацій. З Союзу Українських Адвокатів // Життя і право. – 1930. – Ч. 2. – С. 19-20.
3. Fisher H. D. The German Legal System and Legal Language / H. D. Fisher. – New York : Routledge-Cavendish, 2009. – 344 p.
4. Gromec-Broc C. The legal profession in the European Union – a comparative analysis of four member state / C. Gromec-Broc // Liverpool Law Review. – 2002. – vol. 24. – № 1-2. – P. 109-130.
5. Zum Urteil des Ersten Senats (Bundesverfassungsgericht) vom 13. Dezember 2000 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2000/12/rs20001213_1bvr033597.html.
6. Bundesgesetz über die Freizügigkeit der Anwältinnen und Anwälte vom 23. Juni 2000 // Anwaltsgesetz. – AS 2002 863.
7. Thewes M. La profession d'avocat. Au Grand-Duche de Luxembourg / M. Thewes. – Bruxelles : Groupe Larcier s.a., 2015. – 718 с.
8. Territorial Mobility Agreement 2013 : signed April 3, 2014. – Ottawa : Federation of Law Societies of Canada, 2014. – 8 p.
9. Louisiana Rules of Professional Conduct. With amendments through January 13, 2015. – Metairie : Louisiana Attorney Disciplinary Board, 2015. – 54 p.
10. Arizona Rules of Professional Conduct: adopted by an Order of the Arizona Supreme Court September 7, 1984 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.azbar.org/Ethics/RulesofProfessionalConduct/ViewRule?id=51>.
11. Glenn G. M. The new Colorado Rules of Professional Conduct: a survey of the most important changes / G. M. Glenn, M. H. Berger // The Colorado lawyer. – 2007. – vol. 36. – № 8. – P. 71-82.
12. Pender M. Multijurisdictional practice and alternative legal practice structures: learning from EU liberalization to implement appropriate legal regulatory reforms in the United States / M. Pender // Fordham international law journal. – 2014. – vol. 37. – P. 1575-1638.
13. Needham C.A. Multijurisdictional practice regulations governing attorneys conducting a transactional practice / C. A. Needham // University of Illinois law review. – 2003. – № 5. – P. 1331-1376.

Иваницкий С.А. Территориальность как принцип построения адвокатуры в Украине и мире

В статье осуществлено научное исследование территориальности как принципа построения адвокатуры в Украине и мире. Доказано, что территориальность как принцип организации адвокатуры образована совокупностью правовых положений, определяющих административно-территориальное устройство страны основой построения и пространственных границ функционирования адвокатуры. Рассмотрены два основных аспекта территориальности: а) конструирование модели адвокатуры на основании существующих

границ административно-территориальных единиц, а не других критериев (судебного устройства, национальной или языковой принадлежности); б) локализация пространственных границ функционирования адвокатов в пределах определенного региона. Раскрыто содержание принципа локализации, заключающегося в ограничении сферы профессиональной практики адвоката территориальной юрисдикцией суда или региональной профессиональной организации, где зарегистрирован адвокат. Определена нецелесообразность применения локализации как территориально ограничительного требования в процессе построения украинской адвокатуры.

Ключевые слова: *территория, территориальность, принцип, адвокатура, локализация, организация, юрисдикция.*

Ivanitsky S.O. Territoriality as a principle of construction of advocacy in Ukraine and the world

The article presents a scientific study of territoriality as a principle of development of legal profession in Ukraine and the world. It is proved that territoriality as a principle of organisation of the bar is formed by a set of legal provisions governing the administrative-territorial structure of the country is the basis for building and spatial boundaries of the functioning of the legal profession. We considered two main aspects of territoriality: a) constructing models of advocacy on the basis of the existing boundaries of administrative units and not other criteria (judicial, national or linguistic identity); b) localization of the spatial boundaries for the functioning of lawyers within a particular region.

Formulated by the legislator with the concept and the territorial jurisdiction of regional and national bodies of lawyer self-government coincide with the existing in the state administrative-territorial distribution, in particular, advocate self-government is exercised through the activities of the conference of attorneys of the region (the Autonomous Republic of Crimea, oblasts, cities of Kyiv, Sevastopol), of the bar councils of the region (the Autonomous Republic of Crimea, oblasts, cities of Kyiv, Sevastopol), the qualification and disciplinary commissions of the bar (the Autonomous Republic of Crimea, oblasts, cities of Kyiv, Sevastopol), the Higher qualification and disciplinary bar Commission, the audit committees of lawyers of the regions (Autonomous Republic of Crimea, oblasts, cities of Kyiv, Sevastopol), Higher audit Commission of the bar, the bar Council of Ukraine, the Congress of advocates of Ukraine.

The content of the localization principle, which consists in limiting the scope of professional practice of the lawyer territorial jurisdiction of the court or a regional professional organization, where a registered lawyer. Determined it is inappropriate to apply the localization as geographically restrictive requirements in the process of building the Ukrainian bar Association.

Key words: *territory, territoriality, principle, advocacy, localization, organization, jurisdiction.*